నూతి చప్టాలో బియ్యం కడుగుతూ అలవాటుగా మామిడిచెట్టువైపు తలెత్తి చూసింది పార్వతమ్మ.

నిన్నటిదాకా గూట్లోనే వుండి తల్లి తెచ్చే గింజల్ని గోలగా అందుకునే కాకి పిల్లలు ఈరోజు రెక్కలు కొట్టుకుంటూ ఎగరటానికి ప్రయత్నిస్తున్నాయి.

కళ్ళు చెమ్మగిల్లాయి పార్వతమ్మకి.

నిజమే. రెక్కలొచ్చిన పక్షులు ఎగిరిపోవటంలో వింతేం లేదు.

బిడ్డలకు రెక్కలొచ్చేదాకా కాపాడ్డం తల్లి బాధ్యత! అది దాని కర్తవ్యం! ఎగరటం వేర్చిన పక్షి తల్లిని వదలి తన పాటి పిట్టతో వేస్తుం కడుతుంది. భగవంతు డేర్పరచిన నియమమది.

దాన్ని తానెందుకు అపార్థం చేసుకుంటూంది? సహజమైన వ్యామోహాన్ని వదిలి బిడ్డ తనవే అంటిపెట్టుకోవాలని కోరుకోవడం తల్లియొక్క స్వార్థంకాదా?

పైగా దూరమవుతున్న సంతానాన్ని అవసరం గడుపుకుని మొహం చాటేస్తున్న కృతఘ్నులనుకుంటూంది! విశ్వాసహీనులనుకుంటూంది!!

వ్యక్తులైన బిడ్డలు తమ సంగతేకాక, తల్లితండ్రుల్ని, తదితర కుటుంబ బాధ్య తల్నీ నెత్తిన వేసుకోవాలనే నీతి మానవుల్లో తప్ప మరే జాతిలోనూ కనిపించదు.

భగవంతుని సృష్టిలో ఒక భాగమైన పశుపక్ష్యాదులలో లేని ఈ నియమం — ఆ ప్రకృతిలోనే పుట్టి పెరిగే మానవుడి కెందుకుండాలి?

మనిషికి మనసున్నది కనక! ఆ మనసుకు ఈ బాధ్యత న్యాయమని తోచింది కనక! అని సరిపెట్టుకోవాలి. నరుడంత నిస్సహాయజీవి మరి లేదేమో బాల్యంలో — వృద్ధాప్యంలో—

మానవుని దృష్టిలో ఇది న్యాయమైనదే కావచ్చు కాని దేవుని దృష్టిలో అవసరమైనదిగా మిగిలిపోయిందేమో. అందుకే ఈ నియమంమీద మానవత్వపు ముద్రయితే పడిందిగాని, సహజత్వపు సొంపు అమరలేదు.

తల్లి తన బిడ్డను పెంచడం దైవనిర్ణయం ఐనట్టే, మనిషి తన తల్లిని ప్రేమించడం దైవేచ్ఛే అయినట్లయితే మాతృమూర్తి మనస్సులో అంతులేని పుత్ర ప్రేమను నించిన దైవం, ఆ ప్రేమను యథేచ్ఛగా జుర్రుకున్న బిడ్డలు అంతరంగంలో అంతగానూ మాతృప్రేమను వుంచలేదెందుచేత?

భగవంతుని నియమానికి ఒక కారణమూ దాని ననుసరించడానికి అవసరమయ్యే ప్రేరణా కూడా ఉంటాయి.

మానవుడు పెట్టుకున్న నీతి నియమాలకు కారణముయితే వుండచ్చుగాని వాటి వెనుక బలీయమూ, సహజసిద్ధమూ అయిన ప్రోద్బలం మటుకు ఉండదు. అందుకే నీతిగా బ్రతకమని నెత్తీ నోరూ కొట్టుకుంటూ శాస్త్రం ఘోష; పెద్దల ప్రవచనాలు.

అందుకే మనిషి నిమిష నిమిషమూ పెద్దల నీతివాక్యాలను పెడచెవిని బెట్టనూ, వుల్లంఘించడానికి ప్రయత్నించనూ జరుగుతున్నది. 'ఇది తప్పు నాయనా' అని పదే పదే హెచ్చరించవలసి వస్తున్నది మానవుణ్ణి.

'అమ్మా' కూతురి కేకతో ఆలోచనల్లోంచి తేరుకుని చటుక్కున కళ్ళు తుడుచుకుని లోపలికొచ్చింది పార్వతమ్మ.

* * *

భర్త గంగాధరం పోయేనాటికి పార్వతమ్మకు నిండా ముప్ఫయ్యేళ్ళు లేవు. నలు

గురు బిడ్డలతల్లి అయింది. పెద్దవాడు హరికి పట్టుమని పదేళ్ళులేవు రెండోవాడు మధు. తరువాత ఆడపిల్లలిద్దరూ బొత్తిగా పసివాళ్ళు.

అప్పటిదాకా గంగాధరం తమ్ముళ్ళతో విడిపోలేదు. కారణం ఇంకా తండ్రి బ్రతికుండటమే. వయస్సు ఉడిగినా పెద్దరికపు హోదా నిలబెట్టుకో గలిగిన వాడాయన.

గంగాధరం పోయిన పదకొండవనాడు చెల్లెలు పార్వతమ్మని తీసికెడతానన్నాడు అన్న రాజన్న. ముసలాయనకి కష్టం తోచింది.

'నా కంఠంలో ఊపిరుండగా కోడలూ, పిల్లలూ ఈ ఇల్లు వదిలిపెట్టే అవసరం రానియ్యను. నీ చెల్లెలికే లోటయినా జరుగుతుందని నువ్వు కలలోకూడా అనుకోనక్కరలేదు' అని ఖచ్చితంగా చెప్పాడాయన. అలా చూడగలిగాడు కూడా.

కానీ మరోసారి విధి పార్వతమ్మని కాటేసింది. కాలసర్పం రెండేళ్ళలోనే ముసలాయన్నికూడా పొట్టను పెట్టుకుని జర జర ముందుకి పాకిపోయింది.

దానితో ఆ యింట్లో పార్వతమ్మ స్థానం పెద్దకోడలి హోదానించి హఠాత్తుగా మారిపోయింది. వంట మనిషి + పనిమనిషి — వెరశి అరణపు దాసిగా క్రమక్రమేణా దిగజారిపోయింది.

ఆడదానికి ఆడదే శత్రువన్న నానుడికి ప్రత్యక్ష సాక్ష్యాలు పార్వతి తోడికోడళ్ళిద్దరూను. మామగారుండగా పెత్తనాలు సాగక అంతర్గతంగా దాగివున్న వారి అసలైన స్వభావాలు త్వరలోనే బైటపడినై.

పెద మరిది భార్య ధనమ్మ మహా ప్రమాదకరమైన మనిషి. అదివరకు ఏ పని వాళ్ళో, పాలేళ్ళో ఆమె కలిపించే ప్రమాదాలకి గురి అయ్యేవాళ్ళు. ఇప్పుడు పార్వతమ్మ దొరికింది.

ధనమ్మ పుట్టింటివాళ్ళు అంతగా లేనివాళ్ళు. ఆవిడకు వాళ్ళంటే మోజు జాస్తి. వాళ్ళది ఆ వూరేను. అంచాలచాటునా మాటునా వప్పులూ, ఉప్పులూ మొదలు వండుకున్న పిండివంటలు సయితం పుట్టింటికి రవాణాచేస్తూ ఉంటుందావిడ ఎప్పటికప్పుడు.

ఒక్కసారి కొత్తగా కొన్న చీరలూ జాకెట్లతోసహా జారేసి పని మనుషులమీదకి నెట్టి వాళ్ళమీద విరుచుకుపడడం కూడా కద్దు.

అజమాయిషీ చేస్తూ, ఎప్పుడూ ఇంట్లో విశ్రాంతిగా పండుకుండే మామగారు పోవటంతో ధనమ్మకు రెక్కలొచ్చినట్టయింది. ఇక ఇంట్లో పదార్థాలకి కాళ్ళు రాకేమవుతాయి ?

ఎంతెంత నెయ్యి పదిరోజులకే అయిపోవటం ఎన్నెన్ని సరుకులూ పక్షమయినా రాకపోడం మొదలయింది. ఇదేమని అడిగిన మరిదికి,

'ఏమో ఎవరికి తెలుస్తుంది? వంటింటి పనంతా తనే చేస్తున్నట్టు అక్కడే వుంటుంది మరి మీ వదినగారు. ఆవిడికి తెలియాలిసిందే' అంటూ దీర్ఘం తీసేది ధనమ్మ.

తెల్లబోయిన పార్వతమ్మ తేరుకోకముందే, 'కాస్త చూచి వాడకపోతే ఎలా వదినా?' అని, నొసలు చిట్లించి మరేమీ అనలేక ఊరుకునేవాడు మరిది. అలవాటు లేని ఈ అభాండాలకి తట్టుకోలేక ఉక్కిరిబిక్కిరయ్యేది పార్వతమ్మ.

పెద్దావిడ ఈ రకమైతే చిన్నావిడ సీత ఇంకో తరహా.

సీతకి మొదటినించీ పార్వతమ్మ అంటే పడదు బావగారు పోయినా మామగారు అడ్డుపడి పార్వతమ్మ పెద్దరికం ఇంకా ఇంట్లో నిలపడం ఆవిడకి కంటగింపుగానే వుంది. కాని మామగారి మాట దైవశాసనంగా చెలామణీ అయ్యే ఆ ఇంట్లో మరి నోరెత్తలేకపోయిందన్నాళ్ళూ.

భాగం పంచి బయటకు పంపితే ఈపాటికి చిప్పచేత పట్టేస్థితికి రావలసినవాళ్ళు ఈ ఇంట్లో గాదికింద పందికొక్కుల్లా పడి తింటున్నారని ఆవిడభావం. కాని తెలివి తక్కువగా బయటపడే రకంకాదు సీత. మనిషిని సన్నగా కోతపెట్టడం బాగా చేతనవు నావిడకు.

అందరూ స్నానం చేసేప్పుడుండే శాండిల్ సోపు సరిగ్గా పార్వతమ్మ పిల్లలు స్నానానికొచ్చేటప్పటికి తమాషాగా మాయమై దాని స్థానే ఏ లైఫ్‌బాయ్ ముక్కో ఉండేది.

తుడుచుకోడానికి ఒక్క తువాలా అన్నా లేకుండా అన్నీ నీళ్ళల్లో ముంచి వుండేవి. వాళ్ళకి పార్వతమ్మ తన కొంగుతోనే తుడిచేది.

తన పిల్లలకూ చినబావగారి పిల్లలకూ ముందు అన్నాలు పెట్టేసి వాళ్ళు ఏమైనా వదిలేసినవి జాగ్రత్తగా పళ్ళెంలోకి తీసిపెట్టి పార్వతమ్మ పిల్లలకు వేస్తుండేది. ఎంగిలని వాళ్ళు పేచీపెడితే సర్దలేక సతమతమవుతున్న పార్వతమ్మతో 'ధరలన్నీ మండిపోతుంటే పారేసుకుంటే ఏమొస్తుంది? అయినా పరాయివాళ్ళ ఎంగిళ్ళా ఏమన్నానా?' అని వాళ్ళకు వినబడేలా తనకు తనే సమాధానం చెప్పుకునేది — ఆమాటే తన పిల్లలకు చెప్పలేనని తెలిసికూడా.

అదీగాక, తన పిల్లలకు పార్వతమ్మ ఎక్కడ ఓ పిసరు ఎక్కువ నెయ్యి వడ్డిస్తుందో అనీ, ఓ బిళ్ళ పెరుగు వేసేస్తుందో అనీ కాపలాగా వాళ్ళు తిన్నంతసేపూ ఎదురుగానే కూర్చునేది.

ఇన్ని కడగళ్ళ మధ్య కాపురంచేస్తూ ఏనాడూ ఓమాట నోరు జారడం కానీ, ఓర్పును కోల్పోడం కానీ జరగనియ్యలేదు పార్వతమ్మ.

ఆవిడ ఆశంతా ముందురోజులమీదే వుండేది.

పార్వతమ్మకి ఆవేశపడడానికిది సమయం కాదని తెలుసు. తన కొడుకు ప్రయోజకుడు కావాలి. నవ్విన నాపచేనే పండుతుందని అందరికీ దానికదే తెలిసి రావాలి. అందాకా ఓపికపట్టడం తప్పదు.

ఆమెకా కటిక చీకటిలో కాంతిరేఖ హరి. హరి బుద్ధిమంతుడు. తల్లిపడే అవస్థ తమ నిస్సహాయతా గుర్తించినవాడు. పరిస్థితుల కనుగుణంగా నడచుకోవడం వివేకవంతుల లక్షణం. పినతల్లులకెంత కుత్సితమున్నా పిన్నాన్నల సానుభూతి తమకెంతగా ఉండనే వుంది. వాళ్ళు పెట్టుకొన్న ఆశలకి ఆలంబనమదే.

తల్లి ఆశల కనుగుణంగా ఒక్కొక్క క్లాసే మంచి మార్కులతో గట్టెక్కసాగాడు హరి. నాలుగేళ్ళు భారంగా గడిచిపోయినయ్. హరి స్కూల్‌ఫైనల్ ప్యాసయినాడు.

కాలేజీలో చేరతానన్నాడు. ఇంట్లో గాలిదుమారం లేచింది. అప్పటికే అక్కర లేని బరువు బాధలు మోసిన మరుదులిద్దరికీ కొంచెం కష్టమనిపించింది.

ఆయేడు వంటయినా సరిగా వండలేదు.

అదీకాక వీడిచదువు సంధ్యలే ఇంకా తెమలకపోతే వెనక ఎక్కినవున్న వాళ్ళని గట్టెక్కించే దెప్పుడు? ఆ భారం తీరే దెప్పుడు ?

నాకు తెలిసిన ఓ చిన్న కంపెనీలో ఓ నౌకరీ వేయిస్తాను. వందరూపాయలివ్వవచ్చు నాకు చేదోడు వాదోడుగా వుండచ్చు' అన్నాడు పెద్ద పినతండ్రి శివయ్య.

ఆయన ఎదురుగా మరేం మాట్లాడలేదు హరి. కాని లోపలికివెళ్లి ముసుగుతన్ని పడుకున్నాడు భోజనమైనా చెయ్యకుండా. ముద్ద మింగుడు పడలేదు పార్వతమ్మకి. ఏమీ చెప్పలేని పరిస్థితి.

కాగల కార్యం గంధర్వులే తీర్చినట్లు ఆ సమస్యకు పరిష్కారం త్వరలోనే దొరికింది.

రెండో పినతండ్రి రామయ్య మామగారికి ఇద్దరు కూతుళ్లు ఒక్కడే కొడుకు ఆ కొడుకు కాస్తా ఆ మధ్య కలరా తగిలి 'గుటుక్కు'మన్నాడు ఇహ నిప్పుడు మామగారి ఆస్తికి కాపలా కాయాల్సిన బాధ్యత అల్లుళ్లమీద పడింది. ఆ అల్లుడు తినకుండా ఈ అల్లుడూ, ఈ ఈ అల్లుడు తినకుండా ఆ అల్లుడూ చూచుకోవలిసి రావటంతో ఇద్దరు అల్లుళ్లూ అక్కడే మకాం వెయ్యాలిసి వచ్చింది.

సమయం దొరికిందని చిన్నావిడ సీత పెనిమిటిని పోరడం మొదలెట్టింది — 'ఇక్కడేముందని పడివుండటానికి. ఇక్కడ వచ్చేది కాస్తా తీసుకుని మా వాళ్లింటి

కను విప్పు

దగ్గరే వుందాం పదండి' అంది. అదీ బాగానే వుందనిపించింది రామయ్యకి.

అన్నగారికి సంగతి వివరించి తనవంతు కాస్తా పంచమన్నాడు రామయ్య. అతని దారిన అతను వెడితే తను ఒక్కడే మరో కుటుంబాన్ని పోషించడం అలివికాని పని అని తెలుసుకున్నాడు శివయ్య. పోనీ ఎదిగి వచ్చాడనుకున్న హరి అయినా తనకు సాయమవుతాడనుకోడానికి ఆ సూచనలేమీ కనిపించడం లేదు. గత్యంతరంలేక పార్వతమ్మని పిలిచి పరిస్థితులు విడమర్చి చెప్పి విడిపోక తప్పదన్నాడు. భగవంతుడిపై భారంవేసి తలవంచుకుంది పార్వతమ్మ. మౌనం అర్ధాంగీకారమయింది.

ఉన్నవి కొద్దిపాటి ఆస్తిపాస్తులు—పంచుకోడానికెంతసేపు పడుతుంది? వున్న కాస్త పొలమూ అన్నదమ్ములిద్దరూ తీసుకున్నారు. పార్వతమ్మ ఆడది కావటం చాత చూచుకోలేదన్న ముందుచూపుతో.

ఇల్లంతా పార్వతమ్మకే వదిలారు. కొంత భాగంలో తనువున్నా మిగతాది అద్దెకిచ్చేస్తే, నెలనెలా కొంత రాబడి చేతికందుతుందన్న భావనతో సరేనంది పార్వతమ్మ.

అప్పటికప్పుడు తనవంతు పొలాన్ని అమ్ముకుని వెళ్లిపోయాడు రామయ్య.

శివయ్య మటుకు విడిపోయినా వాళ్లని విడిచిపెట్టలేకపోయాడు. పైగా వూళ్లోనే వుంటున్నాడాయను. నలుగురూ తననే అనరా! లోకభీతి కలవాడు శివయ్య.

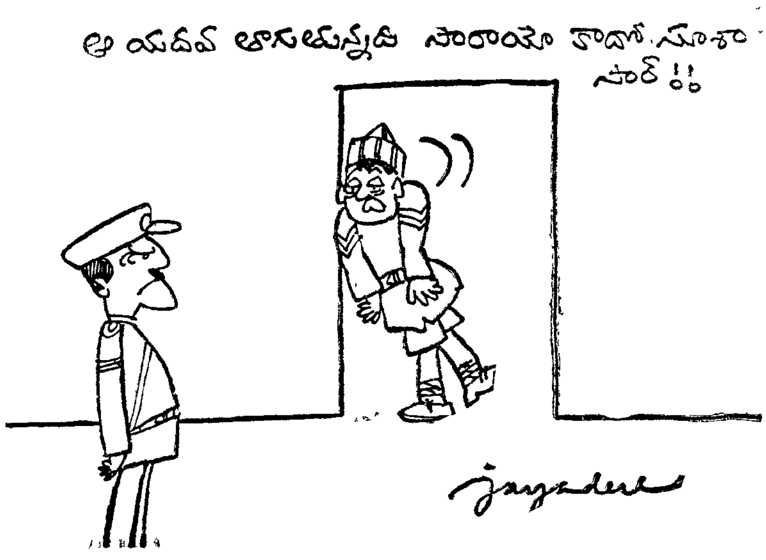

ఒక చిన్నవాటామాత్రం మిగిల్చి మిగతా భాగమంతా అద్దెకిచ్చే ఏర్పాటు చేశాడు శివయ్య. అద్దెకుండేవాళ్లను నికరమైన వాళ్లుగా చూచి ఇచ్చే బాధ్యత తనే నెత్తిన వేసుకున్నాడు. పార్వతమ్మని పిలిచి తన ఆసరా వాళ్లకెప్పుడూ వుంటుందని ధైర్యం చెప్పాడు.

అతని బంధుప్రీతికి కన్నీళ్లు తిరిగినయ్యి పార్వతమ్మకి. చెయ్యెత్తి మొక్కాలనుకున్నా చిన్నవాడని లోలోపం ఆశీర్వదించింది.

దాపరికంలేకుండా అసలు సమస్య ముందుంచింది. హరి పైకి చదువుతానని పట్టు పడుతున్నాడు. తనకీ ఇష్టమేగాని ఇప్పటి పరిస్థితుల్లో అదెలా సాధ్యం అని. సమస్య తనది కాకపోతే కొందరికి తేలిగ్గానే మార్గాలు దొరుకుతాయి.

ఇంటిమీద వచ్చే అద్దెతో ఇల్లు గుంభనగా గడుపుకుంటే చదువుకి ఇంటిమీద అప్పు ఇప్పిస్తానన్నాడు శివయ్య. వాడి చదువు ముగించుకుని ఏదయినా ఉద్యోగంలో జేరితే తీర్చుకోవడ మెంతసేపు?

పార్వతమ్మ అంగీకారంలో హరి చదువు నిరాటంకంగా సాగిపోయింది. బి.యే.బి.యి.డి పూర్తిచేసి ఆవూరి హైస్కూలులోనే టీచరయ్యాడు హరి.

ఈమధ్యకాలంలో పార్వతమ్మకి రోజులన్నీ సవ్యంగా గడిచిపోయాయనుకోగూడదు.

ఇంటి అద్దె ఎనభై రూపాయల్లోనూ నలుగురున్న కుటుంబం ఎలా జరుపుకొచ్చిందీ పార్వతమ్మకే తెలుసు.

నీళ్లని మరిగించి అదే నెయ్యని ఒంపి చిన్నపిల్లలిద్దరినీ మభ్యపెట్టాలిసి వచ్చినప్పుడూ, ప్రతిపండక్కీ అందరి పిల్లలకున్నట్లు తమకీ కొత్తబట్టలు లేవనీ, పిండివంటలు చెయ్యలేదనీ మారాం చేసే పిల్లల వీపులు మర్దనా చేసి, వాళ్లు ఏడ్చి ఏడ్చి అలిసి నిద్రపోయాక సరియైన తిండీ, బట్టకీ మొహం వాచిన తనబిడ్డల మొహాలు చూస్తూ ఎంత కుమిలిపోయిందో ఆ సర్వాంతర్యామికే తెలుసు.

కాని అంతలేమి, అంత దిగులులోనూ స్వాతంత్ర్యం—స్వర్గలోకం ఇదే బాగుందని అనుకోకనూ పోలేదు.

ఇన్నేళ్ళకి పార్వతమ్మ తపస్సు ఫలించింది. హరి సంపాదన పరుడయ్యాడు. మధు సెవెన్త్‌ఫారం ప్యాసయ్యాడు. పెద్దపిల్ల కమల ఫోర్తుఫారం చదువుతూ — పెళ్ళి కెదిగానని జ్ఞాపకం చేస్తోంది. చిన్నది లక్ష్మి సెకండ్‌ఫారం చదువుతోంది. ఇంటిమీద అప్పు మూడువేలూ తీర్చేస్తే తమ కష్టాలు గట్టెక్కినట్టే అనుకుంటూంది పార్వతమ్మ.

సరిగ్గా ఈ సమయంలోనే హరికో సంబంధం తెచ్చాడు చిన్న పినతండ్రి రామయ్య. వాళ్ళు బాగా వున్న వాళ్ళనీ, కట్నం ఎక్కువే ఇవ్వగలవాళ్ళనీ, తమ కంత ఆస్తి లేకపోయినా కుర్రవాడు చదువుకున్నందుకు మోజు పడుతున్నారనీ చెప్పాడు.

వచ్చే కట్నంతో ఇంటిమీద అప్పు తీరటమే కాకుండా మధు పై చదువుకు తడుముకో నక్కరలేదనే పేరాశతో శియ్య ఆలోచనతో ఏకీభవించింది పార్వతమ్మ. హరికీ పిల్ల నచ్చింది.

ఐదువేలు కట్నమిచ్చి ఆడంబరంగా పెళ్ళిచేశారు హరి అత్తవారు.

అక్కడే ఓ తమాషా జరిగిపోయింది. ఐదువేలూ రొక్కరూపేణా ఇస్తారనుకున్న హరి అత్తవారు ఆ మేరకి కూతురికి నగలు చేయించి పంపారు. దానితో ఇదివరకే మురుగుతూన్న మూడువేలకి తోడు, పెళ్ళి ఖర్చులకింద మరో వెయ్యి రూపాయలపైగా అయిన అప్పుమాత్రం మిగిలిపోయింది.

మామగారిని లేస్తానన్నాడు హరి. అయిపోయినదానికి బాజా లెందుకని మాట్లాడ కూరుకుంది పార్వతమ్మ.

యథాప్రకారం సమస్యలూ మిగిలిపోయాయి. అప్పూ, చిన్నవాడి చదువూ— అదీగాక సంసారంలో మరో శాల్తీ అదనంగా పెరిగింది.

తల్లి దిగులు హరి కనిపెట్టాడు. 'ఋణభారాన్ని గురించి దిగులు పడకమ్మా. నింపాదిగా తీర్చుకుందాం. మధు చదువయ్యేదాకా వడ్డీమాత్రం నెల నెలా తీర్చుకుంటుంటే అంత బెంగ వుండదు. మధు బి. యి. చదువుతా నంటున్నాడు. నేనుండగా వాడికేలోటూ రానీనమ్మా సరేనా' అన్నాడు.

ఊపిరి పీల్చుకుంది పార్వతమ్మ బాధ్యత తలకెత్తుకున్న కొడుకున్నప్పుడు తల్లికి నిశ్చింతగాక మరేమున్నది.

అనుకున్నట్టుగానే మరికొన్ని ట్యూషన్లు ఒప్పుకున్నాడు హరి. మధుని బి. యి.కి పంపించాడు. నెల నెలా అప్పుమీద అయినవడ్డీ కొద్ది కొద్దిగా తీర్చడం మొదలుపెట్టాడు.

కోడలు కల్యాణి కాపురానికి వస్తూనే పరిస్థితులు ఎదురు తిరిగిన్నై. ఆమె కాపరానికి వచ్చిన దగ్గరనించీ ఎప్పటికప్పుడు వడ్డీ వసూలు వెయ్యడం పడనేలేదు. నెలకు ఐదుసార్లు సినిమాలకి మొగుణ్ణి తరమా, స్నోలూ, హేరాయిల్సూ, కొత్తచీరలూ కొనిపించా మొదలుపెట్టింది పోనీ కొత్త కదా అని నవ్వుకుంది పార్వతమ్మ. వాళ్ళతో పాటు 'మేమూ వెడతాం సినిమాకి' అని పేచీపెట్టే ఆడపిల్లలిద్దరి సంగతే సమస్య అయింది ఆమెకి. పసివాళ్ళని చిన్నబుచ్చడం ఇష్టంలేక వాళ్ళనికూడా పెళ్ళాంతోపాటు తీసికెళ్ళి సరదాలన్నీ తీర్చక తప్పటంలేదు హరికి. ఇంటి ఖర్చు గూడా జాస్తి అయింది. ఇదివరలోలా పొదుపుగా వాడడం పడ్డం లేదు.

పార్వతమ్మ చేసే పొదుపు శాస్త్రానికి కడుపు నింపుతుందే తప్ప రుచులు తీర్చదు. జిహ్వా చాపల్యానికి అలవాటుపడ్డ కల్యాణికి ఈ ఇంటి పొదుపూ జాగ్రత్తా, పిసినిగొట్టుతనంగానూ కక్కుర్తి మేళం కిందా కనిపించింది. పట్టుబట్టి తనే రోజుకి మూడు నాలుగు కూరలూ, రెండు పూటలా కాఫీ టిఫెన్లూ తయారుచేస్తూ ఇంట్లో అందరికీ రుచులు మప్పసాగింది. కొత్తమోజులో పడ్డ హరి భార్య పాకశాస్త్ర ప్రావీణ్యతకి మురిసిపోయాడే తప్ప దానివల్ల ఇంట్లో సామగ్రి ఎంత విచ్చలవిడిగా ఖర్చు పోతున్నదో గమనిక కొచ్చేది కాదు. కొత్తపెళ్ళాం తెమ్మన్నవల్లా తెచ్చి పడేశేవాడు.

ఇలా లేనిపోని గొప్పలకి పోతే జరిగే దేమిటో తెలుసు పార్వతమ్మకి. 'పడచుదాన కాపరం చిత్తుకులమంట' అన్న సామెతగా నడిచిపోతోంది ఇల్లు. అలాగే కొన్నాళ్ళు జరగనిచ్చింది. రోజురోజుకీ పెరుగుతూందే తప్ప ఆ ఆట కట్టడం లేదు. ఇంటిదగ్గర కాలక్షేపమెక్కువై హరి కొన్ని ట్యూషన్లు కూడా మానుకోవడంతో పరిస్థితులు విషమించి చెయ్యి దాటిపోయేలా వున్నాయను కుంది పార్వతమ్మ.

భోజనం చేసి కంచంలోనే చెయ్యి కడుక్కుని గదిలోకి జారబడబోతున్న కొడుకుతో 'హరీ సాయంత్రంపూట రావాల్సిన ట్యూషన్ పిల్లలు రావటం లేదేం?' అంది ఎరగనట్టే.

'ఏమోనమ్మా వాళ్ళే మానేశారు.'

ఎందుకు మానేశారో హరికీ తెలుసు. పార్వతమ్మకి చెప్పడం కుదరటంలేదు. సాయంత్రం స్కూలునించి రాంగానే భార్యాభర్త సినిమాకో, షికారుకో వెడుతున్నారు. మళ్ళీ ఏ పది గంటలకో రావటంతో వాళ్ళకి కావలసినన్ని శెలవలు దొరుకుతున్నై. విద్యార్థులకది ఆటవిడుపే కాని తల్లితండ్రులూరుకోరుగా? అప్పటికీ అయిదారు నెలలు ఓపికపట్టి ఇక మానిపించారు ట్యూషను. అదీ సంగతి— పార్వతమ్మకి కొడుకూ కోడలూ అలా జంటగా నడుస్తుంటే ముచ్చటగానే వుంది. కాని లేనిఆస్తి, వున్న అప్పూ లోపల కలుక్కు మంటూండెను క్షణక్షణమూ.

'హరీ నేనోసంగతి చెప్తాను కోపగించుకోకు నాన్నా! ఇప్పటికే నెలనెలా వసూలువేస్తున్న వడ్డీ ఆపేశాము. ఖర్చులూ జాస్తి అయినాయి. ఈ ట్యూషన్లుకూడా లేకుంటే రేపట్నించీ మధుకు డబ్బెలా పంపుతావు? వాడి చదువూ ఓ కొలిక్కి వస్తేనే కదా అప్పు తీర్చేదీ? కమల పెళ్ళి సంగతి చూసేదీను. నేనిలా అంటూన్నానందుకు మరేమనుకోకు సుమీ. మీకిది ముచ్చటగా అనుభవించాల్సిన వయసనీ తెలుసు నాకు. కాని మన స్థితిగతుల దృష్ట్యా చెప్పక తప్పడం లేదు. అలాని మీ సరదాలు పూర్తిగా చంపుకోమనటం లేదు. నెలకు నాలుగాదివారాలూ వుండనే వున్నాయి. ఏ ఒకటి రెండురోజులో నాగా అయినా ట్యూషన్లు మానెయ్యరు పిల్లలు. ఆలోచించుకో బాబూ' అంది నింపాదిగా.

'అక్కరలేదమ్మా రేపట్నించీ మామూలుగా రమ్మని వాళ్ళతో చెపుతాను.' అప్పటికప్పుడు నిర్ణయానికొచ్చాడు హరి. కొండెక్కినంత సంబరపడ్డది పార్వతమ్మ. చాటుగా ఈ మాటలన్నీ వింటున్న కల్యాణి మనస్సులో మాత్రం అసంతృప్తి చెల

రేగింది.

మర్నాటినించీ పార్వతమ్మ ఇంటి పద్ధతులలోగూడా మార్పు తెచ్చింది. స్నోలూ, హేరాయిల్సూ కల్యాణివరకే పరిమితమయి పోయ్. టిఫిన్లూ, మూడునాలుగు కూరలూ కూడా తగ్గినయి. చిటికీమాటికీ కొత్త చీరెలూ, రోజూ పూలూ మొదలే లేవు. సినిమాలూ, సరదాలూ అన్నీ తమవరకే పరిమితం కావడంతో కల్యాణిపని ఇరకాటాన పడ్డట్టయింది. తనతో పాటు వాళ్ళనీ ఆహ్వానించినా, తల్లి అదలింపుతో ఆడపిల్లలిద్దరూ ఆ జోలికిరావటం మానుకున్నారు. దానితో ఆమెకూడా తన అలంకారాలూ వినోదాలూ దూకుడు తగ్గించుకోక తప్పలేదు. ఏ కాస్తో విచక్షణగల పిల్ల కావటాన తన వయస్సుకు దగ్గర వాళ్ళే అయిన వాళ్ళను వదలి తను ఒక్కర్తే శృంగారించుకు్కోడం ఎబ్బెట్టని పించింది.

క్రమేణా కల్యాణిలో అసంతృప్తితో పాటు సన్నగా స్వాతంత్ర్యం బయలుదేరింది. వాళ్ళందరికోసం తనూ తనభర్తా ఎందుకు సరదాలు చంపుకోవాలి? ఈ యాంత్రిక జీవితం ఆవిడకు సరిపడలేదు.

అలా అని కల్యాణి ముందునించీ కులాసా జీవితానికి అలవాటు పడ్డదేం కాదు. పల్లెటూరి రైతు కుటుంబంలో పుట్టి పెరిగి

కనువిప్పు

ఇంట్లో మెసిరిన దవటాన కల్యాణికి పట్నవాసపు జీవితంమీద మోజెక్కువ. అందుక్కారణాలుకూడా పెద్దవేమీ కాదు సామాన్యంగా కన్నెపిల్లలు కనే బంగారు కలలన్నీ సినిమాలో ప్రణయ దృశ్యాల చుట్టూ, నవలల్లోని ప్రేమఘట్టాల చుట్టూనూ కళ్ళు మూసుకుని ప్రదక్షిణాలు చేస్తుంటై. అంతకుమించిన ముచ్చట లుండవు. ఆ ఆకర్షణలకి కాస్త అయినా దారి దొరికేది బస్తీలలోనే. పల్లెటి దిక్కున ఎంత గొప్పింటి ఇల్లాలైనా ఇల్లలకా, పాలుపితకా, కామాటమంతా సొంతగా చేసుకోవలసిందేతప్ప కొత్తదంపతులైనా షికారుకంటూ ఏ పొలం గట్టుమీదో కనిపిస్తే ముక్కుమీద వేలేసుకుంటారక్కడి జనం.

అడపాదడపా గూడులేని ఎడ్లబళ్ళమీద పక్కూళ్ళో టూరింగు సినిమాలు చూసే భూస్వాముల భార్యలైన అక్కలిద్దరూ స్వానుభవంమీద 'నువ్వయినా ఉద్యోగస్థుణ్ణి చేసుకుని బస్తీలో కాపురం పెట్టవే. మాకెలాగూ తప్పలేదు ఈ మట్టిబతుకూ' అంటూ ఇచ్చే సలహాలు వినీ వినీ దానాదీనా అటువైపు ఆకర్షితురాలయింది కల్యాణి.

అందుకే, తనకంటే ఎక్కువ భూవసతి ఉన్న అల్లుడికోసం ఆరాటపడిన తండ్రి ఆలోచనకి స్వస్తిచెప్పించి చదువూ, ఉద్యోగం, సద్యోగం ఉన్న సంబంధం కావాలని ఎన్నుకుంది పట్టుబట్టి.

తీరాయి అనుకుంటున్న తన కోరికలన్నీ అంతలోనే అంతరించి పోయేసరికి భరించలేక పోయింది కల్యాణి. ఏదో నాలుగు రోజులు తలవంచుకుంటే తీరేనా ఈ గడ్డురోజులు? అత్తగారు తన పెనిమిటి మీదకి నెట్టిన ఈ బాధ్యతలకి అంతెక్కడ? మరిది చదువు—ఆడబిడ్డల పెళ్ళిళ్ళూ—వరసగా పేరుకుంటూ పోయ్యే అప్పులూ—ఈ జంజాటమంతా గడిచి గట్టెక్కేసరికి తనవయస్సు పొద్దు వాలినట్టు వాలుతుంది... ముద్దూ ముచ్చటా ఇంకెప్పుడూ?

అగ్నికి వాయువు తోడైనట్లు తల్లి తండ్రుల హితబోధలుకూడా తలకెక్కినయ్ కల్యాణికి.

'ఎలా అయితే అమ్మాయ్! ఎప్పటికి తేలిక పడేది నువ్వు? ఈ గాడిద బరువులు ఒకదాని తరువాత ఒకటి మోసుకొంటూపోతే ఆఖరికి నీకు పుట్టబొయ్యే పిల్లల గతేమి కాను? అప్పుడాదుకొనేదీ తీర్చేదీ ఎవరు? ఇప్పుడంతా ధర్మపన్నాలు చెప్పేవారే తమ్ముళ్ళూ, చెల్లెళ్ళూ అంటూ... రేపు నీ పిల్లలకి చిప్ప చేతికొస్తే ఒక్కడు చెయ్యందించడు— వెనకాల ఏమంత స్తోమతున్నదనీ? ఏం? నీమరిదిని బి. యి. చదివించాలా? బి యి. అంటే మాటలా. నీ అత్తగారి ఆశకం తుందా? ఆయనగారు రేపు ఎవత్తెనో కట్టుకుని ఏ డ్రాహడూన్లోనో టింగు రంగా అంటూ కూచుంటాడు. అపుడు తెలుస్తుంది' అన్నాడు తండ్రి.

'అవన్నీ వాళ్ళు చూసుకోవాలేగాని ఇలా అక్కరలేనివన్నీ నెత్తినేసుకుంటే బాగుపడ్డట్టేనమ్మా' అంటూ దీర్ఘంతీసింది తల్లి.

తండ్రి అందుకుని 'అదలా వుండనీ, నిజానికి మీకు ఏ కాస్తో ముట్టచెప్పాలని వుంది నాకు. మళ్ళీ అదిన్నీ ఆ గోతిలో పడేదే కదా అని ఎప్పటికప్పుడు నీకేమీ ఇవ్వటమే పడలేదమ్మాయ్! నామాటవిని మీ ఆయన్ని అక్కణ్ణించి మెల్లిగా తప్పుకోమని చెప్పు' అని మూరిపోశాడు.

అసలే ఊపిరిసలపక అలమటిస్తున్న ఆవిడ మనసులో ఈ మాటలు పనిచెయ్యటానికి ఆట్టేకాలం పట్టలేదు. అలిసి

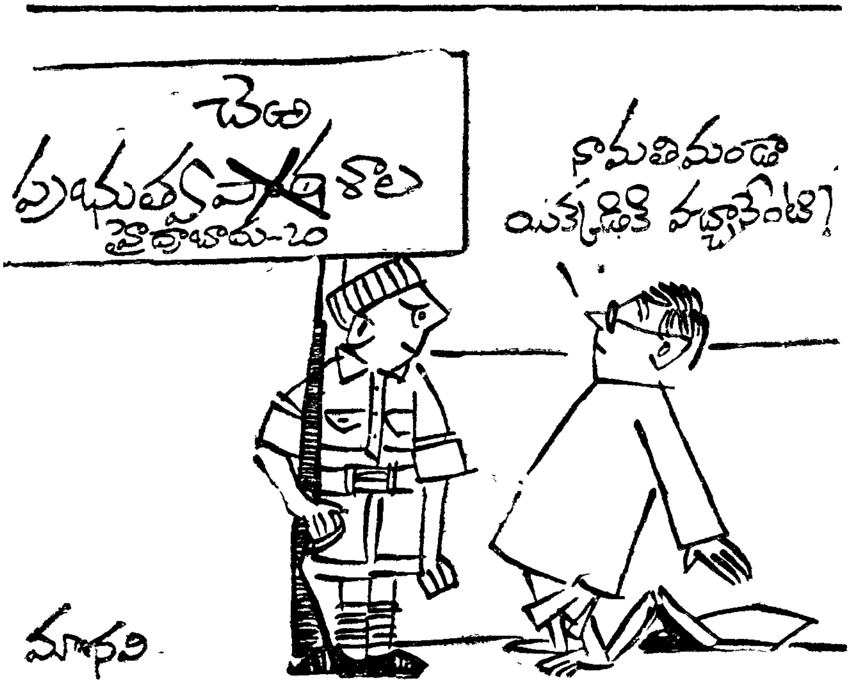

ఇంటికి వచ్చిన హరి చెవిలో ఆ విషం ఆరారగా పొయ్యడం మొదలెట్టింది.

'ఎన్నాళ్లీ బందిఖానా? మీకుమాత్రం సుఖంగా వుందా' అంటూ.

పాపం — హరికూడా నలిగిపోతున్నమాట నిజం.

ప్రొద్దున్నా, సాయంత్రం ట్యూషన్లూ — మధ్యాహ్నం స్కూలు — ఇక రాత్రులు కాంపోజిషన్ పుస్తకాలు, పరీక్ష పేపర్లూ — వీటితో తలకు మించిన పనయిపోయి అతలాకుతలమయి పోతున్నాడు.

దానికితోడు అణుచుకున్న ఆశల లిస్టూ, ధైర్యం చేస్తే తీరబోయే కోరికల లిస్టూ అడపా దడపా స్వగతంగా చదువుకుంటూ కల్యాణి వుపాయానికి లొంగిపోయాడు హరి.

అలా వుండగా తనను మరో వూరు వేశారన్న కొడుకు మాటలు అంత చప్పున నమ్మలేకపోయింది పార్వతమ్మ. వాళ్లకు ట్రాన్స్‌ఫర్లు వుండవని శివయ్య చెప్పగా విన్న జ్ఞాపకమున్నదావిడకి.

ఆ సంగతి మరిదిని పిలిచి అతని ఎదురుగానే నిర్ధారణ చెయ్యడంతో అసలు సంగతి ఒప్పుకోక తప్పలేదు హరికి.

అప్పుడుమాత్రం తేలిగ్గా బైటపడ్డాడా? ఈ స్కూలు హెడ్మాస్టరుకీ తనకీ పడ్డం లేదన్నాడు. ఇక్కడి రూల్సు అనుకూలంగా లేవన్నాడు.

ఇప్పుడు తను మార్చుకున్న వూళ్లో యం.ఏ.కి ప్రైవేటుగా వెళ్లే సౌకర్యముందన్నాడు. ఇంత చెప్పినా పార్వతమ్మ మనసులోని శంకనుమాత్రం తీర్చలేకపోయాడు. లోలోపలి స్వయం పాకాలన్నీ పగాపంచలు చేసేస్తూ శివయ్య, 'మతింకేం అన్నివిధాలా వీలుగా వున్నప్పుడు ఎక్కడయితేనేం లేవమ్మా! ఇప్పుడు మాత్రమేం? ఈవాటా గూడా అద్దెకిస్తే పోయే. పిల్లల చదువులంటావా అదీ హైస్కూలేగా...' అంటూ తేల్చేశాడు.

కల్యాణి గుండెల్లో రైళ్లు పరిగెట్టాయి. ఆశపడి ఆరు లంఖణాలు చేస్తే మళ్లీ ఆ జొన్న కూడేనా? ఇదేమిటన్నట్టు భర్త వంక చూసింది.

పీర్లు గుండాన పడక తప్పలేదు.

'అబ్బే అక్కడ ఇప్పుడు మనమున్నంత ఇంటికే నా జీతంలో సగం పెట్టాల్సొస్తుంది అమ్మ పిల్లలతో ఇక్కడుండటేనే నయం. నీవు చూస్తూనే వుంటావు కద! నేను ఎలాగూ వస్తూ పోతూనే వుంటానాయె. ఏమంటావ్ చిన్నాన్నా?' లౌక్యంగా అడిగాడు హరి.

కడుపులోని వుద్దేశ్యాలు కడుపులోనే దాచుకుని గరళకంఠుడిలా మాట్లాడుతున్న కొడుకును చూస్తూ ఆశ్చర్యపోయింది పార్వతమ్మ. ఈమధ్య కొడుకు ముభావంగా వుంటుంటే ఏమో అనుకుంది. ఇన్నాళ్లూ కోడలూ, కొడుకూ చేస్తున్న మంత్రాంగం ఇదన్నమాట.

ఎందుకింక ముసుగులో గుద్దులాట.

కల్యాణిని తీసికెళ్లిన తరవాత రెండు నెలలు హరిదగ్గర్నించీ పాతికేసి రూపాయల మనియార్డర్లు వచ్చాయి. ఆ తరవాత వాటికి బదులు పట్నంలో తాము పడుతున్న యిబ్బందులూ, వాటి కవసరమైన డబ్బు తనవద్ద కొరతపడుతున్న సంగతీ రాస్తూ ఇంటి అద్దెతో ఎలాగో సరిపెట్టుకోమని సలహాలు ఇవ్వడం మొదలెట్టాడు సన్న సన్నగా.

ఈ స్థితిని ముందే వూహించుకున్న పార్వతమ్మ ఆశ్చర్యపడలేదు. నిండా మునిగిన వాళ్లకు చలేమిటనుకుంది.

ఆమె అనుకున్నట్టుగానే మధు దగ్గర్నించి ఉత్తరమొచ్చింది. 'అన్నయ్య సరిగ్గా డబ్బు పంపటంలేదు నా సంగతేమిటమ్మ'టూ.

తానుమాత్రం ఏం చెయ్యగలదు? రెక్కలొచ్చిన పక్షిని ఆపగలదా? రెక్కలూడిన తను ఎగరగలదా? దానికి తోడు శివయ్య ఇప్పుడిప్పుడే కమలకు సంబంధాలు తెస్తున్నాడు. నాలుగయిదు వేలన్నా లేనిదే దాని పెళ్లిమాత్రం తెముల్తుందా?

మధు చదువు పూర్తి కావాలి! కమల పెళ్లిచెయ్యాలి; తాము కడుపునిండా అన్నమైనా తినాలి! వీటన్నిటికీ డబ్బుకావాలి. పాపాలకి భైరవిలా ఈ ఇల్లు తప్ప మరేం కనిపించడం లేదు

మనస్సు దిటవు చేసుకుని శివయ్యకు కబురంపి తనసొద వెళ్లబోసుకుంది. కావాల్సిన సొమ్ము కాస్తా కూస్తా కాదు 'వాడి చదువుకి నాలుగువేలూ దీని పెళ్లికి నాలుగువేలూ చూసుకున్నా వెనకటి అప్పుతో కలిపి వెరసి పన్నెండువేలకి దేకుతోంది. ఇంటి ఖరీదుకి దాదాపు దగ్గర పడుతోంది. ఇప్పుడు అప్పుచేసి ఏమి లాభం? తీర్చేదారి లేనప్పుడు? అమ్మివేస్తే సమస్యలైనా పరిష్కారాని కొస్తాయి అని పించింది.

పాపం శివయ్యకూ మరోదారి తోచలేదు. ఇల్లుకొనగలవాళ్లను చూడ్డం మినహా తానుమాత్రం మరేం చెయ్యగలడు.

ఇరవయివేలకు బేరం ఖాయం చేసి అన్నదమ్ములిద్దరికీ జాబులు పడేశాడు సంగతి తెలియజేస్తూ.

రెండోనాటికల్లా మధూ, మూడోరోజు మామగారితో సహా హరీ దిగారు.

వియ్యంకుడి రాకకు నిర్ఘాంతపోయినా, తెప్పరిల్లి ఆహ్వానించింది పార్వతమ్మ.

జరగబోయేది తాననుకున్నంత సవ్యంగా సాగేది కాదనీ, హరి వెనకటి వాడుకాదనీ, అయన్నీ చూస్తూనే గ్రహించుకున్నాడు శివయ్య. పార్వతమ్మమీద పూర్తి సానుభూతి వుండాయనకి కనుకనే లానే రంగంలోకి దిగి జరగబోయే కార్యక్రమానికి నాంది పలికాడు. పిల్లలతో చిన్నప్పటినించీ పార్వతమ్మ పడుతున్న అవస్థలూ, ఇప్పుడు ఎదురైన సమస్యలూ, వాటికి ఈ ఇల్లు అమ్మకమొక్కటే తప్ప వేరేదారి కనబడని పరిస్థితీ: అటు హరి, మధులకూ ఇటు హరి మావగారికీ అన్న సంగతి తేలకుండా వివరించి చెబుతూ పార్వతమ్మ తరఫున వకాల్తా తీసుకున్నాడు

వ్యవహారమంతా మావగారిమీదకు నెట్టిన హరిమటుకు మెదలకుండా ఊరుకున్నాడు.

పార్వతమ్మపడ్డ కష్టాలకు ఓదార్పు మాటలు చెబుతూనే, ఆవిడబిడ్డలవంటిదే తనబిడ్డ కాబట్టి వాళ్ల వ్యవహారంలో జోక్యం కలగజేసుకుంటున్నట్టూ, దాన్నపార్థం చేసుకోవద్దనీ, ఇల్లు అమ్మడం తనకెంతమాత్రం ఇష్టం లేదనీ, అన్నాడు హరిమావగారు వాగ్వివాదానికి సిద్ధపడుతూ.

'మీ తప్పేమున్నది అన్నగారూ! మీరూ మేమూ ఇచ్చుకునీ పుచ్చుకున్న వాళ్లం. పిల్లనిచ్చిన మీకామాత్రం బాధ్యత లేదని నేనుమాత్రం అనగలనా? మీకు తోచిన

(34వ పేజీ చూడండి)

వలెనో మీరూ చెప్పండి. పెద్దవాడు హరేమో నాకుగాని, వాడి తమ్ముడికిగాని డబ్బుపంపే స్థితిలో లేడాయె. ఇటు నేను చూద్దునా అద్దె డబ్బులో ఇల్లు గడవక ఊరినిండా అప్పులో, గుండెలమీద కుంపటిలాంటి ఎదిగిన ఆడపిల్లల్ని పెట్టుకుని రోజుగడవక అఘోరిస్తున్నాను. ఆ రెండోవాడి చదువొకటి మెడకో డోలయి కూర్చుంది. చదవమనటానికీ లేదు మానమనటానికీ లేదు. వాణ్ణి బి. యి.కి పంపక పోయినా బాగుండేది. అప్పుడేమో ఫస్టు క్లాసులో వచ్చాడనీ, అప్లికేషను పెట్టడం తరవాయిగా సీటొచ్చి పడింవనీ, హరే చంకలు కొట్టుకుని ఈ గంప శ్రాద్ధమంతా నెత్తికెక్కించాడు. ఇప్పుడు తప్పుకున్నాడనుకోండి. మరిప్పుడు నన్నేం చెయ్యమంటారో చెప్పండి' కొంత ఆవేశ పడుతూనే అడిగింది పార్వతమ్మ.

పరిమితంగా సాగిపోతున్న సంసారాన్ని ఈయనా, ఈయన కూతురూ కలిసి ఈ స్థితికి తెచ్చారన్న ఉక్రోషం లోపల పని చేస్తున్న దావిడకి. 'నా బంగారం మంచిది కానప్పుడు ఎవర్ని ఏంలాభం?' అనుకుంది. ఈ రోజుల్లో ఎవరి స్వార్థం వాళ్లు చూసుకోటంలో తప్పేమిటీ అని సరిపెట్టుకుంది. తన్ను తాను సమాధాన పరుచుకుని ఓర్పుగా సహించుకొస్తున్నది మొన్నటివరకూ.

కాని ఈ రోజు ఆయన ఎదటపడి తన ఒక్క కుమార్తె శ్రేయస్సుకోసం తనబిడ్డలందరికీ అన్యాయం తలపెడుతున్నాడే

కనువిప్పు

(21-వ పేజీ తరువాయి)

అన్న ఉక్రోషం రెచ్చగొట్టిందామెని.

బుస్సుమనే తాచుపామును ఒడుపుగా మెడపట్టి కోరలు పీకే పాములవాడిలా, ఆయన లబ్జుగా, చల్లని కంఠస్వరం పెట్టి, 'మీరలా అంటే నేనేమనగలను గానీ అక్కయ్యగారూ! నా కూతురి క్షేమం కోసం మాట్లాడక తప్పదు. ఇల్లేమో తాతగారి ఆస్తి. అది మగపిల్లలికే చెందుతుందన్న సంగతి మీకు నేను చెప్పాలిసింది కాదు. నా అల్లుడివంతు వచ్చేభాగం నేను అమ్మనీయ దలుచుకోలేదు. పిల్లాజెల్లాతో పైకి రావాల్సిన వాళ్లు కదా. ఈ కాస్త ఆధారమున్నా లేకపోతే వాళ్లేమయి పోవాలి?' చల్లగా మెల్లగా పార్వతమ్మకేమీ హక్కు లేదన్న సంగతి బయటపెట్టాడాయన.

'మరి ఆడపిల్లల గతేమిటి హరీ?' ఆవేదనగా హరివేపు తిరిగి అంది పార్వతమ్మ.

'అతనుమాత్రమేమంటాడమ్మా? ...' వియ్యపురాలి మాటలకు మధ్యలోనే అడ్డు తగిలాడు వియ్యంకుడు.

'మీరుండండి. అది వాళ్లా—వాళ్లా తేల్చుకోవాల్సింది' అంటూ ఆపాడు శివయ్య—కాస్త గద్దింపుగా.

మొదట్లో కొంచెం తత్తర బిత్తరలాడినా, పెళ్లాం చెప్పిన పాఠాలన్నీ బాగానే వల్లించాడు హరి. 'ఇల్లు అమ్మవద్దన్నాను గానీ ఆడపిల్లల్ని ఒదిలేస్తానన్నానా అమ్మా. అప్పుడే కమల పెళ్లికేం తొందర? మధు చదువయ్యేలోగా దీని చదువూ పూర్తవుతుంది. ఇద్దరం కలిసి చెల్లెళ్ల పెళ్లి చెయ్యలేక పోతామా?' అంటూ తేనె ఒలకబోసాడు హరి.

పూనకమొచ్చినట్టు ఊగిపోయింది పార్వతమ్మ 'చేస్తావురా చేస్తావ్—పెళ్లి కాదురా...నీ చేతుల్లో పెడితే ఈ పాటికి వాళ్లగొంతులు నులిమివుందువు. ఎక్కడ తాతగారి ఆస్తి మింగేస్తామో అని మామగార్ని ముందేసుకుని నాటకమాడుతున్న వెధవ్వి. నువ్వు వాళ్లకు పెళ్లిళ్లు చేస్తానని నాకు భరోసా ఇస్తున్నావుట్రా? అంతబాధ్యత ఎరిగున్న ప్రబుద్ధుడవయితే పెళ్లాన్ని బుజాలమీద వేసుకుని పారిపోతావుట్రా? నీలాంటి స్వార్థపరుణ్ణి తోకపట్టుకుని గోదావరి ఈదడానికి నేను తల్లినిరా! బిచ్చమెత్తుకునన్నా నా బిడ్డల్ని పెంచుకుంటాను గని ఇక నీ ముందు చెయ్యిజాపను' ఆఖరి మాటలదగ్గర కొచ్చేసరికి డగ్గుత్తికలో గొంతులో కొచ్చిన దుఃఖాన్ని బలవంతాన అణచుకున్న దావిడ.

శివయ్య కలగజేసుకుంటూ 'ముందు సంగతి ఆలోచించుకోకుండా ఎందుకమ్మా వదినా అంత తొందర పడతావు?' అని పార్వతమ్మను సమాధానపరుస్తూ హరి వంక తిరిగి 'సరే కమల పెళ్లిసంగతి నువ్వు చెప్పినట్టు తరవాతే చూడవచ్చనుకో. మరి మధు చదువు ఆపడమెలా? ఇప్పుడు—ఈ స్టేజిలో వాడి చదువుకన్నా డబ్బు పంపడానికి నీకు వీలవుతుందా లేదా? ఖచ్చితంగా చెప్పు' అంటూ నిగ్గదీశాడు.

'నెలనెలా వందరూపాయలు పంపడానికి ఇబ్బందిగానే వుంది మరి...' అని నాన్చాడు హరి.

అతని నాన్పుడు చూస్తే శివయ్యకూ తట్టుగాలి రేకెత్తుకొస్తున్నది. ఇటు తల్లికీ పంపక, అటు తమ్ముణ్ణీ చూడక ఇక వీడికున్న పెద్ద ఖర్చు ఏవిటీ?

హరి వాలకం చూశాక పార్వతమ్మకి ఆగ్రహం. ఆవేశం మళ్లీ కట్టలు తెంచుకుంది 'వాడేమీ పంపనక్కరలేదులే మరిదీ! ఎవళ్లకున్నది వాళ్లే తింటారు. వాడివాటా వాణ్ణే జాగ్రత్తగా రిజిస్టరు చేసుకుపొమ్మను. తెగనమ్ముకునే చదువుకుంటాడో

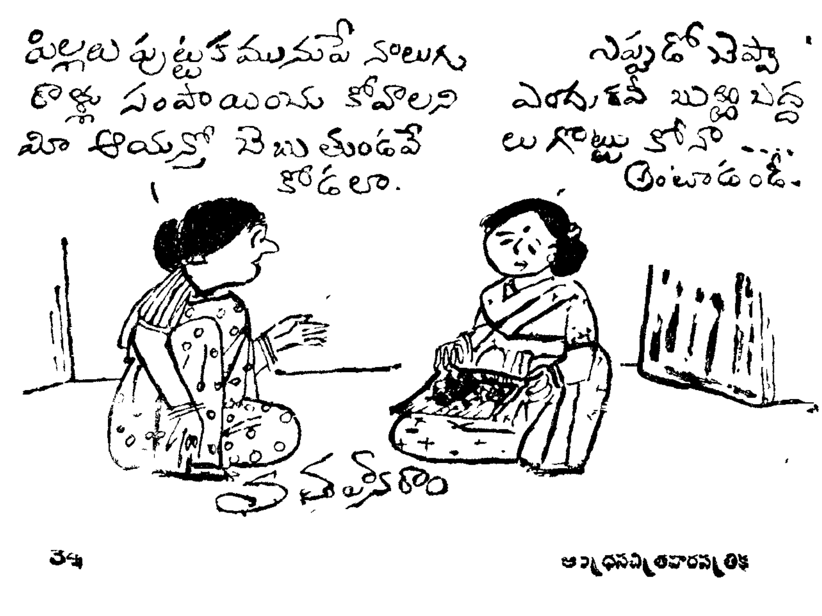

తాకట్టే పెట్టుకుంటాడో వీడిది వీడు చూసుకుంటాడు' అంది పుల్లవిరిచినట్టు.

హరి ఏమంటాడో అని వాడివంక ఆశగా చూస్తున్న శివయ్యతో 'ఇక లే మరిదీ ఆ సంగతిచూడు. వాడు దానికోసమే వచ్చాళ్లే' అంటూ లేచి చక్కాబోయింది అక్కణ్ణించి.

తల్లి వెళ్లినవైపే చూస్తూ 'అది కాదు చిన్నాన్నా నేనెలా చదువుకున్నానో వాణ్ణీ అలాగే...' అని జావకారిపోతూ మాట జార్చేస్తున్న అల్లుడికి అడ్డం పడుతూ.

'బావగారూ కష్టమో, నిష్ఠూరమో అక్కగారన్నట్టు కానిస్తేనే బాగుంటుంది' అంటూ కంగారుపడిపోయాడు హరిమావ గారు. ఆయనవంక ఈసడింపుగా చూస్తూ 'నిజమే చిన్నాన్నా ఎవరిది వాళ్లకు రిజిస్ట్రేషన్ అయితేనే మంచిది' అన్నాడు మధు మొదటిసారిగా నోరువిప్పుతూ.

అక్కడితో ఆ విషయం నిష్కర్షగా తేలి పోయిందన్న మాటేగాని మరోదాని దగ్గర ముక్కట్టుకున్నది.

ఉన్న అప్పుకూడా అన్నదమ్ములిద్దరికీ చెరి సగమని హరి మామగారు అనటంతో పార్వతమ్మ ససేమిరా అంగీకరించ లేదు. అది పూర్తిగా హరి చదువూ — పెళ్లి నిమిత్తం అయిన మొత్తం. అది ఎంత మాత్రమూ మధుపైన రుద్దడానికి వీల్లే దన్నది. అలా అయితే మధు చదువూ పెళ్లీ అయ్యేదాకా నోరుమూసుకోండి' అన్నది. దానితో మొదటికే మోస మొచ్చిం దనుకున్న వియ్యంకుడు అప్పటికప్పుడు తనే ఆ నాలుగువేలూ మదుపు పెట్టి అప్పు తీర్చి రిజిస్ట్రేషను చేయించి, ఊపిరి పీల్చు కున్నాడు. అప్పటికిగాని తాను కూతురికి చేయగలిగినంత సాయం చేశానన్న తృప్తి కలగలేదాయనకు.

మధు కొచ్చిన భాగం అమ్మేకంటె దాని మీద అప్పు తెచ్చుకుంటేనే ఎప్పటికైనా ఆమెకు మాటరాదన్న శివయ్య సలహా శిరసావహించింది పార్వతమ్మ. ఒకసారి ఎదురుదెబ్బ తిన్నాక వెంటనే తప్పుదారిన పడతేవ్వరూ! మధుమాత్రం ఇప్పుడు తన వాడైనా, ఎప్పటి కెవరో? ఎవరినీ నమ్మ లేని స్థితిలో వుందామె.

మధు చదువుతోపాటు ఇప్పుడు ఇంటి ఖర్చుకుగూడా కటకటగా వుంది. హరివాటా అద్దెడబ్బు హరికే పంపేస్తోంది. 'నువ్వుంచుకో' అన్న హరి ఉత్తరానికి జవాబు కూడా ఇవ్వలేదామె. ఇటు ఆడపిల్లల చదువులకి ఫీజులేదన్న మాటేగాని, పుస్తకాలనీ, పెన్సిళ్లనీ పై ఖర్చు వుండనే వున్నది.

క్రమక్రమంగా పార్వతమ్మ పరిస్థితులకి లొంగిపోక తప్పలేదు. ఆలోచనలూ మారేయి. నారుకున్నదే చాలన్నట్టుగా తప్పించు కుంటున్న హరినెందుకు వదిలెయ్యాలి? మధు మీదే పూర్తిగా ఎందుకు ఆధార పడాలి? తల్లిని — నేనే ఎందుకు వెనకాడాలి! అనుకుంటూ హరివాటా డబ్బు కూడా తరవాత తరవాత వాడుకుంటూ వచ్చింది.

తనవాటా అద్దె డబ్బు తల్లి తీసుకుం టున్న తరవాతగానీ హరి మనసు కుదుట పడలేదు. అప్పటిదాకా లోకానికి విరుద్ధంగా తల్లికీ, చెల్లెళ్లకీ ద్రోహం చేస్తున్నానన్న మథన వ్యాకులపెడుతోనే వుంది లోలోపల. అంతలోనే, 'నే చెప్పలేదుటండీ పూర్తిగా తల్లీ ఆడపిల్లలూ తనమీదే పడితింటుంటే అతను మాత్రం వూరుకుంటాట్టండీ? ఏదో జరిగే వుంటుంది. మీకు గాబట్టి నేను ఆన్నాళ్లు బోధించాల్సొచ్చిందిగాని ఈ రోజుల్లో ఒకళ్లనేర్పే సంగతులటండీ యివి?' అన్న కల్యాణి మాటలు నమ్మాడో లేదో కాని అలా జరిగితే బాగుండునని మాత్రం ఎందుకో అనిపించిందతనికి. తప్పుచేసినవాడికి ఇంకో తప్పు చేసేవాడున్నాడంటే మనస్సంతృప్తిగా వుంటుంది.

ఈ గందరగోళంలో కమల పెళ్లి అను కోకుండానే అడుగున పడిపోయింది.

కమల పి. యు. సి పాసై వూరికే కూర్చోలేక టైపూ, షార్టుహేండూ కూడా నేర్చుకుని పరీక్షలకు వెళ్లేనాటికి మధు చదువు పూర్తయింది. కడసారిది లక్ష్మి ఫిఫ్తుఫారంలోకి వచ్చింది.

పైకి బింకం సడలకుండా నెట్టు కొస్తోంది కాని పార్వతమ్మకి ఆడపిల్ల లిద్దరి పెళ్లిళ్లమాట తలుచుకున్నప్పు డల్లా కడుపులో గాయం కెలికినట్లవు తోంది.

ఎంత కక్కుర్తిగా గడుపుకున్నా ఈ నాలుగేళ్లలోనూ చదువు సంధ్యలకేగాని, బట్టపాతాకేగాని, ఇంటిమీద ఆరువేలదాకా అప్పు దేకింది.

'అసలూ, వడ్డీ కలిసి మనం తీర్చ బోయేనాటికి దాని ఖరీదుకే మించిపోతుం దేమో అమ్మేద్దాం' అంటూండే వాడు మధు.

'వున్న వూళ్లో అద్దెకొంపల్లో వుండట మెందుకు? అందాకా రానీ!' అంటూ దాటే స్తున్నదావిడ.

'ఆ తరవాతో' మధు రెట్టించాడు.

'ఆ పాటికి నీకే వూళ్లో వుద్యోగ మొస్తుందో అక్కడే వుంటాం కదరా అన్నయ్యా; అప్పుడెలాగూ తప్పదుగదా అద్దె యిల్లూ' అదీ అమ్మ ఆలోచన అన్నట్టు నవ్వింది కమల.

హరి అప్పుడప్పుడూ తల్లిని పరామ ర్శించడానికి వస్తూనే వుండేవాడు, నాలు గైదుసార్లు చెల్లెళ్లను తీసికెళ్లి బట్టలు కుట్టించి పంపించాడుకూడా. పార్వతమ్మ కల్యాణి పురుడుపోసుకున్నప్పుడల్లా వెళ్లి చూచి వచ్చేది. మూడోకాన్పుకి దగ్గరుండి పురుడుపోసి వచ్చిందికూడా. తెంపుకుంటే తెగేబంధమా ఇది.

ఐనా ఈ రాకపోకలన్నీ హరి మనసుకి మనస్ఫూర్తిగాకాక చుట్టపు చూపుగానే గోచరిస్తూ వుండేవి. మనస్సు విరిగిన తర వాత బాంధవ్యాలంతే.

తల్లి తప్ప ఆ ఇంట్లో అందరూ తనను పరాయివాడిగా తప్పుకు తిరుగు తున్నట్టుగానే ఫీలయ్యేవాడు హరి ఎందు కనో. దానికితోడు, తానే మివ్వబోయినా వొద్దని మొహమాటపడతూ, బతిమా లించుకుంటూ, తల్లి సిఫార్సుచేస్తేగాని తీసుకోని చెల్లెళ్లు — మధు వస్తే సరి. ఏం తెచ్చావంటూ అతను ఎంత విసు క్కుంటున్నా వినక — అతని సామాన్లన్నీ పరీక్షచేసి, లాక్కుని అతను తీసుకురాని వాటికి గారాబాలు పోతూ, నిష్ఠూరాలాడి ఒకొక్కసారి పోట్లాటగూడా వేసుకుంటుండే చెల్లెళ్లను చూచినా తనను వాళ్లంతా ఆ కుటుంబంలోంచి దూరంగా నెట్టేస్తు న్నట్టే ఫీలయ్యేవాడు. పైగా —

ఆ వూళ్లోనేవున్న తెలిసినవాళ్లూ, స్నేహితులూ తను కనిపించగనే, నవ్వు తూనే,

'ఏమోయ్ ఇక్కడ్నించి తప్పించుకున్నా

కటిగా ఏమాత్రం కూడబెట్టావేమిటి ?' అంటూ మొహం మీదే అడుగుతుంటే, జవాబుకోసం తడుముకుంటూ రోషాలు పోవడం చూచి, 'అబ్బే హాస్యానికన్నాం— మరేం పట్టించుకోకు—'అని తప్పించుకునే వాళ్ళు. ఆ మాటల వెనకవున్న హేళన అర్థం చేసుకోలేనంత పసివాడేంకాదు హరి.

శివయ్య బాబాయి సయితం తనతో ఇది వరకటంత సన్నిహితంగా మాట్లాడ్డం లేదు. అసలు ఆ వూళ్ళో అడుగు పెడుతూనే తనో నేరస్తుడికింద అనుభూతి చెందేవాడు హరి. తనుచేసిన కక్కుర్తి పనికి లజ్జాగానే వున్నదతనికి.

అతని మనస్సులో 'నావాళ్ళకు దూరమయ్యానే' అన్న బాధ మెదలడం కళ్యాణి ముందే పసికట్టింది. దానికి విరుగుడు ఆలోచించకపోతే వేసుకొచ్చిన పథకమంతా వృథాయే. దాని కొకటేమందు. అక్కడికి పోనూ రానూ చాలామటుకు తగ్గేట్టు చూసింది. అవసరమై తప్పనిసరిగా వెళ్ళాలి వచ్చినప్పుడు తనుగూడా వెంట వెళ్ళేది. అక్కడ పనిమాలా అయిన వాళ్ళందరి ఇళ్ళకూ వెళ్ళి తనని అత్తా ఆడపడుచులు పెట్టిన ఆరళ్ళూ తన మొగుణ్ణి మెత్తనివాణ్ణిచేసి నాలుగు వేల అప్పూ నెత్తిన రుద్దటమూ, అదీ చాలక ఇప్పటికి గూడా వీలున్నంత వరకూ రాల్చుకు తింటున్న వైఖరీ, వైనవైనాలుగా వర్ణించి చెప్పేది, విననివాళ్ళది పాప మన్నట్టుగా.

దానితో మొహమాటం లేకుండా 'అప్పు కొడుటమ్మా గంపంత సంసారం ఆవిడ ఖర్మానికి వొదిలి మీగొడవ మీరు చూచుకుంటున్నారూ ?' అని బుద్ధి చెబుతామనుకుంటున్న గడుసువాళ్ళకి సయితం టక్కున నోరు మూతబడింది. అసలేం జరిగిందో, లోలోపల ఏమి స్వయం పాకాలున్నాయో అని ఊగిసలాడతున్న ఇరుగు పొరుగు కొందరమ్మలక్కలకి కీలకం దొరికినట్టయింది.

అన్నీ తెలిసినా పార్వతమ్మ తొణకకుండా నిండుకుండలా వుండిపోయింది. జరిగిన తతంగమంతా ఎంతమందికని మొహంమీదికెళ్ళి చెప్పి ఒప్పించడం ?

మొత్తానికి కల్యాణి సాధించింది. భార్య అందరికీ చెప్పే మాటల్నే హరికూడా పళ్ళీ మళ్ళీ వింటూ నా తప్పేమీ లేదని జోకొట్టుకుంటూ కాలక్షేపం చేస్తున్నాడు. అలా అనుకోగలిగితే వొచ్చే లాభం పొందుతూవుండీ, ఇంకోవిధంగా ఎలా అనుకో గలడు.

హరికిప్పుడు ముగ్గురుపిల్లలు. వాళ్ళకి కల్యాణి ముచ్చట కొద్దీ నగలు చేయించింది. అందరిపేరా తలా ఐదువేలూ యిన్సూరెన్సు చేయించాడు హరి. మామగారిచ్చిన అప్పు నాలుగువేలూ కూడదీసి ఇవ్వబోతే ఆయన తీసుకోలేదు. ఆడబ్బుతో స్థలం చూచుకుని ఓ ఇంటివాడు కమ్మని సలహా ఇచ్చాడు. ఇంతో అంతో ఆయన సాయంతోనే కొత్త ఇల్లు పూర్తిచేసుకుంటున్నాడు హరి.

పసుపుకుంకాని కంటూ రెండెకరాల పొలంకూడా కల్యాణిపేర పెట్టాడాయన. మూడుపువ్వులూ—ఆరుకాయలుగా వుందతని సంసారం. ఇంత అభివృద్ధి తనవాళ్ళతో కలిసివుంటే సాధించగలిగేవాడేనా? తను చేసిన పనికి విచారించడం మానుకున్నాడు హరి. అది వంకర పనేం కాదు.

మధు చదువు పూర్తి అయింది. దగ్గర్లో ఎక్కడా వుద్యోగం వచ్చే సూచనలు కనబడక దూరప్రాంతాలకు వెళ్ళక తప్పలేదు. ఐనా మొదట్లోనే గెజెటెడ్ ఆఫీసరు పోస్టింగవటం మూలాన ఉత్సాహంగా వెళ్ళాడు మధు

మధు అటు వెళ్ళగానే ఇటు కమలపెళ్ళికి తొందర ఎక్కువయింది పార్వతమ్మకి. ఎంత చదువుకున్నా, ఎంత అందమున్నా ఆడపిల్ల వెనకవున్న కట్నం పళ్ళెంవైపే దృష్టి మగపెళ్ళివాళ్ళకి. కావి పిల్లను చూచి మెత్తబడ్డ ఓక్కసంబంధాన్ని పట్టు బలవంతాన పదివించీ నాలుక్కొదింపి వొప్పించాడు శివయ్య. కొండెక్కినట్టయింది పార్వతమ్మకి. అప్పుడే బుగ్గను చుక్కతో తన కూతురు పెళ్ళికూతురై తన బరువు సగం తగ్గించినట్లే సంతోషించింది.

పెద్దకొడుక్కి ఈ విషయం తెలియ పరుస్తూ కాస్త కట్నం ఎక్కువైనా కమల ఈ సంబంధంతో సుఖపడుతుంది కాబట్టి నీవుగూడా వచ్చి చూసి నిశ్చయం చేసుకోవలిసిందని తను రాస్తూ, శివయ్య చాత మరోజాబు కూడా రాయించింది.

'ఆడపిల్లల పెళ్ళి బాధ్యత అన్నలైన మీ ఇద్దరి మిదా సమానంగా వుంది కాబట్టి కట్నానికీ, పైకర్చుకీ మూడువేలు సమానంగా ఇవ్వాలిసుంటుందనీ, ఈవిషయం మధుకుగూడా తెలియబరిచాననీ' రాశాడు శివయ్య.

శివయ్యకొచ్చే జవాబుకోసమే ఆతృతగా ఎదురుచూచింది పార్వతమ్మ.

కొత్త యింటికి ప్లయివుడ్ తలుపులు పెట్టిస్తున్న హరికి ఈ వుత్తరాలు చిరాకు పుట్టించాయి. అలవాటుగా కల్యాణితో సంప్రతించి ఇద్దరికీ ఒకే జవాబు వ్రాసి పడేశాడు.

'శివయ్య బాబాయి చూసిన సంబంధం విషయంలో తన కెటువంటి ఆక్షేపణా లేదనీ, వెంటనే నిశ్చయించేసి తనకు తెలియపర్చమనీ, పోతే—మూడువేలు భరించే స్తోమతు తనకు లేదనీ, ఏదో వందల్లో అయితేనే తను ఒకచెయ్యి వెయ్యగలననీ, తమ్ముడు గెజెటెడ్ ఆఫీసరూ, వెనక ఝంఝాటం లేనివాడూ గనక ఈవిషయంలో అతని సహకార మెంతయినా పొందవచ్చుననీ' తన నిర్ణయాన్ని సలహాతో సముచితంగా జోడించి మరీ వ్రాశాడు.

పెళ్ళికని వడియాలు పెడుతున్న పార్వతమ్మ ఉత్సాహమంతా నీళ్ళు కారిపోయింది. కాళ్ళు చచ్చుబడిపోయాయి. పొంగుతున్న పాలమీద నీళ్ళు జల్లినట్టయింది.

హరి అనుకుంటున్నదేమిటి? మధు గెజెటెడ్ ఆఫీసరయి కొన్ని నెలలయినా కాలేదు. ఆ వ్యవధిలో వాడు మిగిల్చగలిగేదెంతను కుంటున్నాడు? కట్న కానుకలూ, పెళ్ళిఖర్చులూ ఒక్కచేతిమీదుగా భరించాలనంటే మాటలా ? అంతచేటు, అంతలో కూడబెట్టి మేట్లుకింద నిలవెయ్యగలడని ఎలా వూహిస్తున్నాడు? అక్కడికీ నెలనెలా మధుమిగిల్చి పంపుతున్న పైకంలోనించీ ముందుచూపుగా పిల్ల కాపరాని కంటూ, ఎలానూ తప్పదుగదా అనీ, చీరెలూ సారెలూ, గిన్నెలూ, దొన్నెలూ కొంటూండే తప్ప తనదగ్గర మాత్రం ఏమి నిలవుంది? ఆనాడు తమ్ముడూ నేనూ చెల్లెళ్ళ పెళ్ళిళ్ళకి పూనుకోమా అని భరోసా యిచ్చినమాటకి అర్థమిదన్నమాట. తమ్ముడుకి వేలూ, తనకు వందలూనా.

పెళ్ళికి కొన్నాళ్ళు వ్యవధి వుండా

అంటూ పెళ్ళివారికి కబురు పంపారు. కాని ఎన్నాళ్ళని? దానితో హరి వైపు నించీ అందివచ్చే సాయం సున్నకి సున్నా వాళ్ళకి వాళ్ళు... ఏదో నామకా అని తేలిపోయింది.

మరిక మధుశక్తిని అంచనా వెయ్యక తప్పలేదు. శివయ్య లెక్కలు వేశాడు. ఇల్లు అమ్మితే అప్పులు పోను మూడు నాలుగువేలు మిగలొచ్చు. ఆ డబ్బు కట్నానికి సరిపోతుం దనుకున్నా పెళ్ళి ఖర్చు వెళ్ళ మార్చేదెలా? ఈ రోజుల్లో అది మాత్రం అంతంతలో తెమిలేనా? అయితే పార్వతమ్మకి శివయ్య ఆలోచన నచ్చలేదు. 'దానిరాత ఎట్లా రాసిపుంటే అట్లా జరుగుతుంది. అంతేగాని ఇల్లు అమ్మద్దు. చెప్పొద్దన్న లోకం ఆడిపోసుకోమా, ఉన్న నిలువకున్న ఇల్లు తమ్ముగికి దాకుండా చేసింది మహాతల్లి అని ఆ అభాండం నా నెత్తి నెందుకు? దానికి పెళ్ళయ్యే గీత ఎప్పుడుంటే అప్పుడే అవుతుంది' అన్న దావిడ నిర్లిప్తంగా.

మామూలు జీవితం మళ్ళీ ప్రారంభమయింది. కమల పేపర్లు చూసి ఏదో కొన్ని కంపెనీల్లో స్టెనో పోస్టులకి ఖాళీ లుంటే అప్లై చేశానంది. కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకున్నది పార్వతమ్మ. పెళ్ళై పిల్లా పాపాతో కలకలాడే కూతుర్ని చూడాలనుకుంది గాని, ఏమయి పోతోందో అనుకుంటూ, వాచీ చూసుకుంటూ బస్సు స్టాప్‌లో క్యూలో నిలబడి ఎదురుచూసే కూతుర్ని కాదు. తల్లిని బాధపెట్టడం ఇష్టంలేక ఆ ప్రయత్నం మానుకుంది కమల.

మధు కూడా కమల వుద్యోగం చెయ్యడానికి ఒప్పుకోలేదు. వుద్యోగం చేయడం మొదలుపెట్టిన ఆడపిల్లల జీవితాలు ఆ గడిలోనే చాలామటుకు వుండిపోతాయని అతని భయం. తప్పనిసరి అయితే తప్ప స్త్రీకి సంసారంలోనే సార్థకత లభిస్తుందని అతని నమ్మకం.

ఇల్లు తెగనమ్మి అయినా కమల పెళ్ళి చెయ్యాలనే అతని సంకల్పం. కాని అదీ కూడా సరిపోదని తెలిసిపోయాక అన్నమీద కోపం ముంచుకొచ్చిం దతనికి.

ఈ సంఘటనతో వాళ్ల మనసులకి హరి మరికొంత దూరమయ్యాడు.

మధు మరికొంత సొమ్ము వెనకేసేదాకా కమల పెళ్ళికి వాయిదా వెయ్యక తప్పలేదు. దానితో చేతి కందివచ్చిన సంబంధం, అన్ని విధాలా యోగ్యమైన సంబంధం చేజేతులా వొదులుకోవాలి వచ్చింది.

ఒక ఏడాది ఇట్లా గడిచిపోయినాక, కమలకొచ్చే సంబంధాలకన్నా, మధుకొచ్చే సంబంధాలు ఎక్కువయినయి.

వయసులో వున్న కుర్రాడు. పైగా గెజెటెడాఫీసరు హోదాలో మెరిసిపోతున్న యువకుడు అంటే ఏ ఆడపిల్ల తండ్రికైనా ఆశే కదా!

కాని వొచ్చి తొందరపడుతున్న వరాన్వేషకుల కల్లా పార్వతమ్మ ఖరాఖండీగా చెప్పేసింది—ఆడపిల్ల పెళ్ళయ్యేదాకా వాడి పెళ్ళి తలపెట్టే పనే లేదని

ఒకసారి బొప్పికట్టింది కదా! అదీ నిజమే అనుకున్నాడు శివయ్య. తన దగ్గర కొచ్చి ఆ సంబంధం కుదిర్చి పెట్టమని తరుముతున్న వాళ్ళకి ఆమాటే చెప్పిపంపేస్తున్నాడు.

ఉన్నట్టుండి మధుకి అన్నగారింటికి రాకపోకలెక్కువయినాయి. తను ఉద్యోగం చేస్తున్న వూరికీ, తల్లిగారింటికీ నడుమ అన్నగారుండే వూరవటం మూలాన వచ్చేటప్పుడో వెళ్ళేటప్పుడో ఏదో పలకరింపుగా అక్కడ దిగే అలవాటు రానురానూ తప్పనిసరిగా తయారయింది.

కల్యాణి మంచి మాటకారి. చదువు సంధ్యలు లేకపోయినా చెప్పింది చెప్పకుండా ఎదటివాళ్ళకి విసుగెత్తకుండా ఆకర్షణీయంగా కబుర్లు చెప్పడంలో ఆవిడకావిడే సాటి. పెద్ద ఇంజనీరైన మరిదంటే ఆమెకి సహజంగానే అభిమానమూ, గౌరవమూ ఏర్పడింది. అతనితో కబుర్లు పెట్టుకునే నెపంమీద అత్తారింటి సంగతులు ఈలలు తియ్యనూ వచ్చును. మధూ కొంతకు కొంత సత్యకాలపు మనిషనే చెప్పాలి. ఈ ప్రపంచంలో మకిలి ఇంకా అంటలేదతన్ని. ఇక హరికైతే అతను ఒచ్చిపోవటం పండగలాగే వుండేది. డబ్బు విషయంలో తప్ప తనవాళ్ళతో ఎంత సన్నిహితంగా వుండగలిగితే అంత సంతోషమతనికి. పిల్లలుగూడా మధు తెచ్చే చిన్న చిన్న బహుమానాలతో అతనొస్తే చాలు 'బాబాయ్ బాబాయ్' అంటూ ఎగబట్టం మొదలు పెట్టారు.

మధు స్వతహాగా చురుకైనవాడు. ఉత్సాహం కలవాడు, పైగా ఆ వయసులో లోకమంతా పచ్చగా కళకళలాడుతూ కనబడ్డం సహజం. అతని మనస్తత్వానికి అమ్మగారింట్లో కనిపించే నిరసన, నిశ్శబ్దం అంతగా సరిపడదు. తల్లి సీరియస్‌గా చెప్పజెప్పే జమా-ఖర్చుల కంటే వదిన దొర్లించే కొత్తసినిమా కబుర్లు రుచిగా వుంటున్నాయి. ఉసూరుమంటున్న చెల్లెళ్ల ముచ్చట్ల కంటే అన్నగారిపిల్లల చిలిపి కవ్వింపులే బాగుంటున్నాయి.

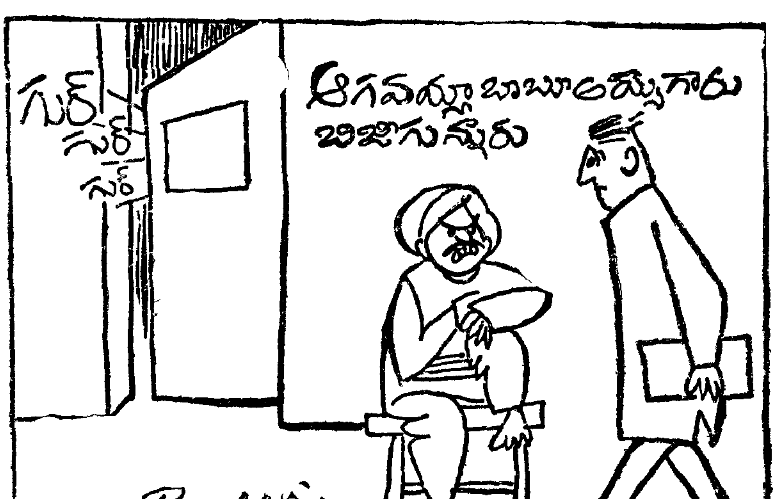

ఎందుకా మనుమలింత విస్తారంగా వుంటారు అనుకుంటూ డప్పు డప్పుడూ.

ఆ వీలు చూసుకుని మరో యెత్తు వేసింది కల్యాణి. ఆమె పినతల్లి కూతురు లోకస్వామ్మయి, నిర్మలని, కట్నాలిచ్చే స్థితిలోవుండీ, తగిన వరుడు దొరక్క తప్పనిసరిగా క్లాసు తరువాత క్లాసు చదువుల్లోనే మునిగిపోతో కన్నెచెర వదలక అట్టే వుండిపోయింది. అదంటె కల్యాణికి ప్రాణం. మధు నెలాగైనా వొప్పిస్తే పినతల్లి మెప్పు సంపాదించవచ్చు. ఆమె మనసులో మరో ఆలోచన కూడా మెదిలింది. మధుకి తమ వూరు బదిలీ కావచ్చుట. చక్కా తనూ నిర్మలా ఒక వూళ్లో వుండవచ్చు ... మధు మాత్రం వేరింటి కాపరం పెట్టకుండా వుంటాడు... అనుకున్నదేకాని ... అంత జరగాలేకాని వేరింటి కాపరం పెట్టించలేవా అన్న ధీమావుంది ఓ మారుమూల. దానితో తన కోరిగేదేమీ లేకపోయినా అది ఒక రకం 'కాంప్లెక్సు'. తప్పుదారి తొక్కినవాళ్లకి మనలాంటివాళ్లు ఇంకొక రున్నారన్న తృప్తి! అంతే. హరి కూడా ఈ విషయంలో పెళ్లానికి అనుకోకుండానే వత్తాసిగా వుంటున్నాడు.

'ఏమోయ్ మరిదీ నాకు తోడికోడల్నెప్పుడు తెస్తావు? బ్రహ్మచారిగానే ముదిరిపోదలుచుకున్నావేమిటి ఖర్మ' అంటూ ఎత్తుకుని—

'మీ అమ్మగారి మాటలు పట్టుక్కూచున్నావా నీకు సగం వయస్సు గడిచిపోతుందయ్యోయ్' అంటూ పాఠాలు ప్రారంభించింది.

మరిది ఆ మాటలకు ఎప్పుడయితే మెత్తగా మాట్లాడకుండా వూరుకుంటూ వచ్చాడో ఇక విజృంభించింది కల్యాణి, 'నేనన్నానని కాదుగాని — మీ అమ్మకి ముందునించి ఇదే బుద్ధి. ఎంతవరకూ ఆడపిల్లల గోడేకాని మొగపిల్లలు ఏమయి పోతున్నారా అని చూడనే చూడదు. అది కనిపెట్టే ఎదురు తిరిగాననే కదూ మామీద అంత కక్ష ఆవిడకి!'

మొగపిల్లలు అంటూ తనని కూడా కలిపి ఒక విసురు విసిరిన వదినగారిమాట చమత్కారానికి మధు బాగానే లొంగిపోయాడు.

కనువిప్పు

'అయినా ఏ వయసులో ముచ్చట ఆ వయసులో తీరిస్తే బాగుంటుందిగానీ ఆడపిల్లలతో నీకు పోతేమిటీ? వాళ్లకంటె నువ్వు పెద్దవాడివి కదా? నువ్వేమన్నా అను ఇది మీ అమ్మవేసిన ఎత్తు. నీ పెళ్లయితే ఆడపిల్లలకి దోచిపెట్టడానికి వీలవదని ఆవిడ మథన ఆవిడది' అంటూ కల్లాకపటం ఎరగని మధు మనస్సులో విష బిందు వొకటి వొదిలి చక్కా వూరుకుంది.

మధు అంతర్యం ఆ తేనె పలుకులమీద తీపిని కాస్త కాస్త చవి చూస్తూ వచ్చిందప్పుడప్పుడూ.

'వదిన మాటల్లో అబద్ధమేముంది? ఎంతసేపూ అమ్మ కమల పెళ్లో అంటుందే తప్ప, పాతికేళ్లు దాటుతున్నాయి కదా తనమాటెప్పుడైనా ఎత్తిందా? పైగా ఆడపిల్లల పెళ్లిళ్లయితేనేగాని తనపెళ్లి చెయ్యనంటూ తన కొచ్చిన సంబంధాలన్నీ తిరగ్గొట్టేస్తోందట కూడానూ. అది చాలదా ఆమె పక్షపాత బుద్ధికి నిదర్శనం!' మధు మనస్సులో పిపీలికలాంటి చిన్న పురుగుపుట్టి తొలవటం మొదలుపెట్టింది.

అది పెరిగి పెద్దదై విషాన్ని వెలిగక్కడం మొదలు పెట్టిందనటానికి సాక్ష్యంగా:

అందాల వ్యాపారం!

భారత దేశంలో -

* సంవత్సరానికి 3 కోట్ల రూపాయల టాల్కమ్ పవుడర్ అమ్మకం ఉందిట!

* అందాలకి సాధనాలలో 90 శాతం టాల్కమ్ పవుడర్ వాటాయేట!

* పెద్ద కంపెనీల మొత్తం అమ్మకాలు సుమారు 6 కోట్ల రూపాయల దాకా ఉంటుందిట!

* సంవత్సరానికి పెరుగుదల 20 శాతం ఉంటుందిట!

(ఒ. వి.)

ఒకనాడు శివయ్య ఏదో పనిమీద హరి ఇంట్లో దిగాల్సి వచ్చింది. అప్పుడే మధు కూడా పండక్కి అన్నగారి ఆహ్వానం మీద వచ్చి వున్నాడు.

ఇదే సమయమని, కల్యాణి భోజనాల దగ్గర కమల సంబంధాల మాటలు ఎడతెరపిలేకుండా చెబుతున్న శివయ్యగారితో 'కమల పెళ్లిమాట సరేగాని మాకు చెల్లెల్ని తెచ్చేదెప్పుడు? మా మరిది తొందరపడ్తున్నాడు మరి' అంటూ హాస్యమాడింది.

ఆవిడ హాస్యానికి అడిగినట్టుగానే అడిగినా శివయ్య సరిగ్గానే సమాధానమిచ్చాడు.

'వయసొచ్చిన ఆడపిల్లనింట్లో వుంచుకుని ఇప్పుడు వాడి పెళ్లికి తొందరేమిటమ్మా? ఇవాళ కాకపోతే రేపవుతుంది' అన్నాడు శాంతంగా.

'అదేమిటండీ అలాగంటారు? అతని కొచ్చిన సంబంధాలన్నీ ఇలాగే చెప్పి తిరగగొడుతున్నారా ఏమిటి ఖర్మ. ముద్దొచ్చినప్పుడే చంక నెక్కమని శాస్త్రం. ఇప్పుడొచ్చిన మంచి మంచి సంబంధాలన్నీ వెనక్కి నెట్టేస్తే రేపెవరయినా పిల్లనిచ్చేవాళ్లు మిగిలేనా? ఎవరికి వీలయినప్పుడు వాళ్లకి చేసెయ్యాలిగానీ...' అంటూ సాగదీసింది కల్యాణి మరిదివైపు సానుభూతిగా చూస్తూ.

'ఏమో మరి వదిన అభిప్రాయమదీ' అని తేల్చేశాడు శివయ్య. కుండబద్దలు కొట్టినట్టు మీకులాగే వాడూ తప్పించుకుంటె వాళ్ల గతేమిటీ అని అడగలేక.

మధు మెదలకుండా ఊరుకున్నట్టే ఊరుకుని, 'నేనొక ఇంటివాణ్నవటం అమ్మకే ఇష్టంలేదు. నీకెందుకు వదినా అంత తాపత్రయం?' అన్నాడు చటుక్కున.

మధు అన్నమాటలకు పిడుగు పడినట్టు నిర్ఘాంతపోయాడు శివయ్య.

తనమాట ఎంతవరకూ పని చేసినయ్యో తెలుసుకున్న కల్యాణికి లోలోపలే ఒకానొక గర్వరేఖ మెరిసింది.

శివయ్య వెళ్లిపోయాక మరిదితో మంత్రాంగం జరిపింది. 'నీ కెందుకు? పిల్ల నిక్కడికే పిలిపించి మంచిరోజు చూసి నీకు కబురంపుతాము. నువ్వు వచ్చి చూసి సరేనన్నావంటే అప్పైన మీ అమ్మ ఎవరికోసం ఒప్పుకుంటుంది' అని అతనిచేత

అవునని పించుకుని మరీ పంపించింది.

వారం రోజుల తరవాత మధుకి రెండు ఉత్తరాలు వచ్చాయి. ఒకటి అన్నగారి దగ్గర్నించి. 'వాళ్ళు వచ్చారనీ ఫలానా రోజు మంచిదికాబట్టి వచ్చి చూసి వెళ్ళవలిసిందనీ రాశాడు. రెండోది కవరు కమల రాసింది. ఎప్పుడూ ఇంతపెద్ద వుత్తరం రాయలేదే అనుకుంటూ ఆశ్చర్యంగా విప్పాడు.

'అన్నయ్యా'

ఇంతపెద్ద వుత్తరం చూసి హడిలిపోకుసుమా! వుత్తరం ఎంత బరువుగా వున్నా దీని సారాంశం మటుకు నీకు సమస్యలు తెచ్చిపెట్టేది కాదు.

చిన్నాన్నతో నువ్వన్నమాటలు అమ్మ చెవిని పడ్డాయ్. ఏం వులిక్కి పడుతున్నావా? లేదేమోలే! బహుశా అమ్మకి తెలియాలనే ఆయనముందు నువ్వామాట అనివుంటావని నే నభిప్రాయ పడుతున్నాను. నిజమేకదూ? నీవు పెళ్ళిచేసుకుని ఓ ఇంటివాడివి కావటం అమ్మకే ఇష్టంలేదని అంటావా? అదీ చిన్నాన్న ఎదటనా? చిన్నాన్న అమ్మతో చెప్పడనే అన్నావా? నేను నమ్మను. తప్పకుండా అమ్మకా మాటలు చేరాలనే అన్నావు.

ఎలా అనగలిగావన్నయ్యా ఆమాటలు!

నాన్నపోయిన లగాయతూ అమ్మ మనకోసం ఎన్ని తిప్పలు పడ్డదో నువ్వెరగవా? తాతగారింట్లో అమ్మ అనుభవించిన ఆరళ్ళు సరిగ్గా గుర్తులేక పోవచ్చు గాని, వేరైన తరవాత ఎదురైన సమస్యలైనా జ్ఞాపకం లేవా నీకు? ఈ కష్ట పరంపరలన్నీ మనలో ఏ ఒక్కరికోసమో పడిందని నీవు మనస్ఫూర్తిగా అనగలవా?

పోనీ ఆడపిల్లల కోసమే ఆవిడ పడేపాట్లన్నీ అని నీవు అభిప్రాయ పడ్డావనుకున్నా, దానికైనా తగిన కారణాలు చూపగలవా? అమ్మ మాకెక్కువా మీకు తక్కువా చేసిందెప్పుడు? శక్తిలేకపోయినా సగం కడుపు మాడ్చుకుంటూ మీకు పెద్ద చదువులు చదివించిందెందుకు? మాకోసమనా? నాలుగువేల అప్పు మీద పడిందని వదిన అమ్మని అపార్థం చేసుకుని వుండవచ్చు. కాని ఆనాడు అమ్మ చిన్నాన్న సలహానే పాటించి, అన్నను ఏ కోమటి కొట్లోనో గుమాస్తాగా జేర్పించి వుంటే ఈనాడు ఏ స్థితిలో వుండేవాడు? అది వదినకు చెప్పలేనంత పసివాడా పెద్దన్నయ్య?

సరే. పెద్దన్నయ్య సంగతి అలా వుంచు. నువ్వు వుదారంగా ఒప్పేసుకున్నావు గదా అని అమ్మ నీ వాటా ఇల్లు అమ్మి నా పెళ్ళి చేసుంటే ఏం చేసేవాడివి? నా మేలే దృష్టిలో ఉంచుకున్నదైతే అలా ఎందుకు చెయ్యలేదంటావు? ఆవిడకందరూ సమానమైనవాళ్ళే గనక! పెళ్ళికెదుగున్న ఆడపిల్లలుంటే మొగపిల్లడికి పెళ్ళిమాట తలపెట్టరు మనయిళ్ళ: ఆ సాంప్రదాయం ఊరికే పుట్టిందనుకుంటున్నావా? తల్లులందరూ మొగబిడ్డల్ని గాలి కొదిలేసి, ఆడకూతుర్లని కావిలించుకుని కూచుంటున్నారనుకుంటున్నావా? నీ చేతిమీదుగా, పెద్దన్నయ్య చేతిమీదుగా నా పెళ్ళి జరగాలనీ, నువ్వు పెళ్ళిపీటలమీద కెక్కుతుంటే, నిన్ను కలతపెట్టే బరువు బాధ్యతలేవీ వెనకనించి నిన్ను క్రుంగదియ్యరాదనీ అమ్మ అనుకోవడంలో అసహజమేమీ లేదే? ఇందులో మిమ్మల్ని గోతులోకి తోస్తున్నదనీ, మమ్మల్ని కొండెక్కిస్తున్నదనీ నువ్వెలా అనుకున్నావు?

ఇన్నాళ్ళా మీ అన్నదమ్ముల సంపాదన మీదనే అన్నం తింటున్నామనుకో చేతికున్న ఐదువేళ్ళా సమానమేనన్న ధోరణిలో. కన్నది గాబట్టి అమ్మ ఇప్పటిదాకా సాకుతూ వచ్చింది మనల్నందర్నీ: కాదు ఏవేలి కావేలే అని మీ రిద్దరూ పాఠాలు చెబుతున్నారు. నిజమే మా బాధ్యత తలకెత్తుకోవాల్సిన అవుసరం మీకు లేదు. మీ దయా ధర్మభిక్షలమీద ఆధారపడాల్సిన వాళ్ళం మేము. కాని ఒకతల్లి కడుపున పుట్టాం గనక మనమంతా సమానం అన్న భ్రమలో వున్నాము.

క్షమించన్నయ్యా ఏదో ఆవేశంలో రాసుకుంటూ పోతున్నాను. నువ్వు చిన్నాన్న దగ్గర అన్నమాటలు అమ్మ విన్న దగ్గర్నించీ అమ్మ పడుతున్న ఆవేదన చూస్తూ భరించలేక ఏమేమో వ్రాశాను.

ఇక అసలు సంగతికి వచ్చేస్తాను. నీకో మంచివార్త! శారద నీకు తెలుసుకదూ! లక్షాధికారి నరసయ్యగారి ఏకైకపుత్రిక. నీకిస్తామంటూ కబురు చేశారు. కట్నమంటూ వేరే లేకపోయినా ఆస్తి అంతా అమ్మాయిదే అని వేరే చెప్పనక్కరలేదనుకుంటాను. మరిక శారద బంగారబ్బొమ్మే నీకు తెలుసుగా. నీ వెప్పుడొస్తే అప్పుడే ఖాయం చేద్దామని అమ్మ తొందర పడుతూంది. ఈ వుత్తరం చూసిన వెంటనే వస్తావుకదూ? మరో శుభవార్త మనపక్కవూర్లోని ఫలాని కంపెనీలో నేను టైపిస్టుగా సెలక్టయ్యాను. అమ్మా చెల్లెళ్ళభారం మరి నువ్వు మొయ్యక్కరలేదు ఇన్నాళ్ళు మా కష్టసుఖాలు కనిపెట్టినందుకు నా కృతజ్ఞత.

కమల.

ఉత్తరం పూర్తిచేసి మధు కళ్ళు మూసుకుని చాలాసేపు అలానే వుండిపోయాడు వాలుకుర్చీలో.

'విడిపోయి బాధ్యతలనించి తప్పించుకున్న అన్నగారిని నిరసించిన తను అంతకన్నా ఏమి నిర్వాహకం చెయ్యబోతున్నట్టు? ఇంత చదువుకుని, ఇన్నేళ్ళొచ్చి, ఇంత అజ్ఞానంలో ఎలా పడిపోయాడు తను! తన మనస్సులో ఈ కాలుష్యం ఎలా ప్రవేశించింది? ఏ దారిన? తను వెలిగబెడుతున్న ఉద్యోగానికీ, దాని కాధారమైన చదువులకీ ఆలంబనగా వెనక నిలిచి, తనువూ బ్రతుకూ ధారబోసి గంజి త్రాగి తన కిన్నాళ్ళూ పరవాన్నం తినిపించిన మాతృమూర్తిని ఎంత తేలిగ్గా తీసి పారేశాను' అనిపించి కళ్ళకు కట్టిన పొరలొక్కసారి డుల్లిపోయినై. భూదేవివంటి దయనీయమైన ఆమె మూర్తీ, ఇక పెళ్ళయ్యే యోగ్యత లేదనుకొని నిట్టూరుస్తున్న చెల్లెళ్ళ దీన వదనాలూ కొరడా కొనలల్లే గుండెలో ఛెళ్ళుమన్నాయి. ఛట్ నాకిప్పుడు పెళ్ళివద్దు అనుకున్నాడు.

అప్పటికప్పుడు 'పెళ్ళిచూపులికి రాను' అని అన్నగారికి టెలిగ్రామూ, అందరికీ ఇల్లు చూసాను సామాన్లు సర్ది సిద్ధంగా వుండమని కమలకి ఎక్స్‌ప్రెస్ డెలివరీ ఉత్తరమూ వ్రాసి పడేశాడు.

ఆశ్చర్యంగా 'ఏదేమిట్రా అధార్తిగా' అని ఎదురొచ్చిన తల్లికి,

'నేను కృతఘ్నుడిని కాకుండా వుండాలంటే మీరు నా ఎదురుగా వుండాలమ్మా' అంటూ నవ్వుతూ సమాధాన మిచ్చాడు మధు ●